

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 821.161.2

DOI 10.35433/philology.1(99).2023.7-16

ХУДОЖНЄ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ФОЛЬКЛОРНОГО СЮЖЕТУ, ТРАДИЦІЙНИХ ОБРАЗІВ І МОТИВІВ У ЛЕГЕНДІ НАТАЛЕНИ КОРОЛЕВОЇ "КИРИЛО КОЖУМ'ЯКА"

І. В. Голубовська*, В. Ю. Підгурська**

У статті представлена спроба аналізу легенди Наталени Королевої "Кирило Кожум'яка" в плані визначення специфіки авторського переосмислення фольклорного сюжету, традиційних мотивів та образів. Матеріалом для узагальнень стали тексти української народної казки "Кирило Кожум'яка", опублікованої Пантелеймоном Кулішем у "Записках о Южной Руси", та однойменної легенди Наталени Королевої (збірка "Легенди старокиївські"). Спостережено, що письменниця виявляла стійкий інтерес до фольклорних та літературних легенд упродовж усього творчого життя, практично в кожний свій художній текст віртуозно вплітаючи легендарний матеріал. Зазначено, що легенда "Кирило Кожум'яка" написана в билинних традиціях: це виражається в активному використанні засобів епічних речитативних пісень, у зображенні популярних фольклорних персонажів, у стилізації під усну народну поезію. Багатоманіття стилістичних прийомів, характерних для вітчизняного фольклору, створює в читача відчуття достовірності, правдивості зображуваних картин далекої епохи. З'ясовано, що в збірці "Легенди старокиївські" авторка продовжила й творчо переосмислила стародавні традиції української та європейської легенди. Порівняльний аналіз фольклорної казки "Кирило Кожум'яка" й однойменної легенди Наталени Королевої показав, з одного боку, захоплення письменниці українською усною народнопоетичною спадщиною й глибоке осягнення фольклорної поетики; з іншого – її уміння й хист наповнювати новими ідеями та колізіями відомий сюжет, створювати повнокровних і яскравих героїв, оздоблювати текст блискучими засобами і прийомами художнього мовлення. Наталена Королева переконливо довела, що легенда як літературний жанр може гармонійно існувати й у новітньому літературному процесі.

Ключові слова: український фольклор, легенда, казка, сюжет, мотив, образ.

* кандидат філологічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)
holubovskaiv@ukr.net
ORCID: 0000-0002-0875-8487

** кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)
tinulia@ukr.net
ORCID: 0000-0002-9882-6390

THE ARTISTIC INTERPRETATION OF THE FOLKLORE PLOT, TRADITIONAL IMAGES AND MOTIVES IN THE LEGEND BY NATALENA KOROLEVA "KYRYLO KOZHUMIAKA"

Holubovska I. V., Pidhurska V. Yu.

The article presents an attempt to analyze the legend by Natalena Koroleva "Kyrylo Kozhumiaka" in terms of determining the specifics of the author's reinterpretation of the folklore plot, traditional motives and images. The material for generalizations is the texts of the Ukrainian folk tale "Kyrylo Kozhumiaka", published by Panteleimon Kulish in "Notes on Southern Rus" and the legend by Natalena Koroleva (collection "Ancient Kyivan Legends") under the same title. The study observes that Natalena Koroleva revealed a steady interest in folklore and literary legends throughout her creative life, masterfully weaving the legend material into almost every artistic text. The article notes that the legend "Kyrylo Kozhumiaka" was written in ancient traditions: this is expressed in the active use of the means of epic recitative songs, in the depiction of popular folklore characters, in the stylization of oral folk poetry. The variety of stylistic devices typical of domestic folklore evokes the reader's sense of authenticity and highlights the truthfulness of the depicted image of a distant epoch. The article reveals that in the collection "Ancient Kyivan Legends" the author continued and creatively reinterpreted the ancient traditions of Ukrainian and European legends. The comparative analysis of the folk tale "Kyrylo Kozhumiaka" and the legend by Natalena Koroleva under the same title, on the one hand, evinced the writer's admiration for the Ukrainian oral folk poetic heritage and a deep understanding of folk poetics; on the other hand, it demonstrated her ability and talent to fill a well-known plot with new ideas and collisions, to create full-blooded and bright heroes, to decorate the text with brilliant means and techniques of artistic expression. Natalena Koroleva convincingly proved that the legend as a literary genre can harmoniously exist in the modern literary process.

Keywords: *Ukrainian folklore, legend, fairy tale, plot, motive, image.*

Постановка наукової проблеми.

Серед розмаїтої літературної спадщини Наталени Королевої (повістей "Сон тіні", "1313", "Предок", "Quid est veritas?", "Без коріння", "Шляхами та стежками життя", збірок оповідань та новел "Во дні они", "Інакший світ", нарисів тощо) особливе місце посідає книжка "Легенди старокиївські", уперше надрукована на початку 1940-их років у празькому журналі "Пробоем"¹². Точний час написання збірки невідомий³.

На нашу думку, стійкий інтерес письменниці до не дуже популярного літературного жанру можна пояснити принаймні кількома причинами. Зокрема, Наталену Королеву завжди вабив загадковий світ дивовижного й

навіть потойбічного, тому в сюжети багатьох її творів (не тільки легенд) так чи інакше вплітається фантастика – важливий елемент цього епічного жанру.

В автобіографічному нарисі "Сторінка з книги" Наталена Королева так пояснила свій потяг до надприродного: "Я була досить приривчена, так мовити, мати зв'язки⁴ з ширшим світом, ніж його собі багато людей уявляє..." [9: 707]. Для письменниці не існувало нічого надприродного, бо все було складовою частиною створеного Господом Всесвіту.

Крім того, важко переоцінити вплив Василя Королева-Старого – другого чоловіка Наталени Адріанівни, котрий активно сприяв творчому становленню своєї дружини як української письменниці. Однією з найвідоміших книжок прозаїка стала збірка "Нечиста сила", у якій, за твердженням Федора Погребенника, автор прагнув оживити, переосмислити по-своєму образи

¹Королева Н. Легенди старокиївські. Прага: Пробоем, 1942. Ч. 1. 100 с.

²Королева Н. Легенди старокиївські. Прага: Пробоем, 1943. Ч. 2. 76 с.

³Катерина Усачова висловлює припущення щодо написання циклу в десятих роках минулого століття, тому, можливо, це найраніший українськомовний твір Королевої [15: 23].

⁴Правописні особливості цитованих творів збережено.

фольклорно-казкових представників "неіснуючого, невидимого світу" [14: 7].

І насамкінець відзначимо стійкий інтерес Наталени Королевої до європейських фольклорних та літературних легенд, який письменниця виявляла впродовж усього життя. Зауважимо, що практично в кожний свій твір повістярка так чи так уплітає легендний матеріал. Наприклад, у повісті "1313" осмислюються мотиви, пов'язані з горезвісним винахідником порошу ченцем Бертольдом Шварцом та Фаустом, котрий запродав душу сатані. Адам Борковський, герой повісті "Предок", згадує родинну легенду про князівну Лебідь-Свангільд. Жанр твору "Quid est veritas?" Юлія Мельнікова визначає як роман-легенду [11: 5]. Тут авторка вводить легенди про Ірааль; про перемогу Марти над чудовиськом Тараскою; про "реінкарнацію" Понтія Пілата у святого Маріуса тощо.

У пролозі до книжки зовсім не випадково письменниця називає свої легенди квітками, виплеканими двома невтомними садівничками. "Мрія – наймення одної, друга ж зветься – Любов" [10: 439].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Твори Наталени Королевої активно досліджували ще сучасні їй критики з діаспори Д. Віконська, Л. Граничка, М. Демкович-Добрянський, О. Дучимінська, М. Завадюк, О. Зілінський, П. Ісаїв, О. Копач, Г. Костельник, О. Мох та ін.

У період відзначення сторіччя літераторки (кінець 80-х – початок 90-х років ХХ ст.) з'явилися публікації О. Мишанича, Ю. Пелешенка, Р. Федоріва, Вал. Шевчука, О. Шугая, що привернули увагу сучасного читача до спадщини обдарованої белетристки.

У ХХІ сторіччі інтерес до самотнього доробку Наталени Королевої поживавився: захищені дисертаційні роботи І. Голубовської (2003), І. Остапука (2004), К. Буслаєвої (2005), Ю. Мельнікової (2007), К. Усачової (2008), Х. Венгринюк (2014), О. Фірман (2019); до вивчення окремих аспектів життя та творчості Н.

Королевої зверталися В. Антофійчук, Г. Іваночко, М. Комариця, І. Набитович, Я. Поліщук. Т. Попова-Мозовська, Н. Сорока, І. Тюрменко, А. Усатий, М. Хороб, Г. Чопик, А. Шпиталь та ін.

У площині обраного нами ракурсу дослідження викликає інтерес праця Катерини Буслаєвої "Космологічні міфомотиви: бінарна опозиція "вода"/"вогонь" як вияв пантеїстичності світосприйняття в творчості Наталени Королевої". Авторка вважає, що взаємодія міфологем води й повітря уможлиблює усвідомлення образу України як прадавньої держави, що існує ще із золотого віку, "коли не було чвар і несправедливості, коли жили "дикі люде" [1: 54].

Катерина Усачова в статті "Цикл "Легенди старокиївські" у творчому доробку Наталени Королевої" стверджує, що оповідання "Кирило Кожум'яка" повністю, навіть мовою, копіює відомий народний переказ [15: 21]. Вважаємо не вельми справедливим використання слова "копіює" щодо самотньої письменниці, котра, як і багато інших літераторів, нерідко зверталася до відомих сюжетів, образів, мотивів, однак на їх основі створювала цілком оригінальний високохудожній набуток.

Валентина Зеленська в статті "Проблема національної пам'яті в збірці "Легенди старокиївські" Наталени Королевої" акцентує на тому, що в основу твору "Кирило Кожум'яка" покладено відомий сюжет. На думку дослідниці, аналізована книжка стала виявом сили любові авторки до української землі та її народу [6: 103].

Валентина Зотова та Галина Залогіна в праці "Мала проза Н. Королевої на тлі давньоукраїнської літератури: типологічні сходження" [7] визначають, як саме в циклі "Легенди старокиївські" новелістка творчо розвинула поетику давньої української літератури.

Ольга Фірман в статті "Національна модель світу у збірці "Легенди старокиївські" Наталени Королевої" стверджує, що новелістка в цій книжці поєднала давньогрецький, візантійський і скіфський світи,

вивівши Україну на європейські простори [17: 49].

Юлія Ковальчук у студії "Інтертекст як ключовий прийом створення власного інтерпретаційного "дивосвіту" у збірці оповідань "Легенди старокиївські" Наталени Королевої" акцентує увагу на тому, як у формі художньої розповіді авторка висуває наукові гіпотези, нині вже підтверджені. Дослідниця справедливо наголошує на розкритті походження київського топоніму Гончарі-Кожум'яки; звертає увагу на більш глибоке "уточнення головних героїв та історичного проміжку описуваних подій" [8: 165–166].

Отже, збірка "Легенди старокиївські" Наталени Королевої й через 80 років після публікації викликає інтерес у вітчизняних науковців. Однак легенді "Кирило Кожум'яка" дотепер приділено незаслужено мало уваги; цей оригінальний і цікавий текст зовсім не є копією відомого першоджерела. У запропонованій розвідці представлено спробу аналізу твору Наталени Королевої "Кирило Кожум'яка" в площині реалізації в ньому елементів фольклорної поетики та індивідуально-авторських інновацій.

Мета нашої статті – визначення авторських способів засвоєння й переосмислення традиційних епічних сюжетів, мотивів та образів, розширення ідейно-художнього смислу твору, використання мовностилістичних фольклорних засобів. Матеріалом для узагальнень стали тексти української народної казки "Кирило Кожум'яка" та однойменної легенди Наталени Королевої (збірка "Легенди старокиївські").

Виклад основного матеріалу дослідження. За основу більшості "легенд старокиївських" Наталена Королева взяла відомі мотиви з "Повісті минулих літ", "Києво-Печерського патерика", з українського та європейського фольклорного епосу, а також легенди й перекази власного роду.

Книжка складається з двадцяти п'яти розмаїтих творів. Свого часу в статті "Виплекані Мрією і Любов'ю" Ірина

Голубовська запропонувала класифікувати ці тексти за такими умовними групами: легенди-агіографії, легенди з елементами билини, легенди з елементами саги, легенди з елементами еклоги, легенди з елементами переказу [3].

Отже, згідно з нашою класифікацією, "Кирило Кожум'яка" – легенда з елементами билини, адже в цьому творі активно використано засоби епічних речитативних пісень, а також діють популярні фольклорні персонажі (князь Володимир, Кирило, Ілля Муромець). Названий текст майстерно стилізований під усну народну поезію, що виявляється на різних рівнях вираження. Зокрема, авторка вміло використовує речитатив, характерний для давньоруських старин: "Припечатана доля князівни Горислави-Людмили, доньки Володимирової; завтра, чим світ, піде офірою – за Київ стольний, за люд хрещений, за край київський, – на поталу стане змієві лютому" [10: 609]. Власне, цитувати потрібно весь текст твору, адже речитатив застосовано практично всюди.

Особливої виразності додають експресивні заперечні порівняння: "Ой не хмара чорна облягла Київ-стольний громовицею-югою, бурею небо радісне затулюючи! Не печеніжин – ворог лютий, не орда половецька погана зі степів на Володимирове місто насунула... / Біда щира на Київ прийшла, ще й на князя на Володимира" [10: 609–610]; "Не домовину-корсть на санках везуть, як звичай давній велить, взимку чи влітку – однаково. / Молоду Гориславу-Людмилу ведуть, як ніч зоряну, в чорних шатах, перлами низаних" [10: 610].

Багатоманіття стилістичних прийомів, характерних для усної народної поезії, створює в читача відчуття достовірності, правдивості зображуваних картин далекої епохи. Це й постпозитивні епітети: кров чорна, люд хрещений, Київ стольний, слово ласкаве, п'їтьма чорна, ніч зоряна, орда половецька, біда щира, слово благальне, любов щира; синонімічні повтори: іменникові – біда-горе, пошесть-мор,

слина-отруя, очі-щілини, шати-оздоби, дим-ладан, гнів-ганьба, стук-грюкіт, алмази-діаманти, ганьба-упокорення, дієслівні – крутить-скаламучує, біжить-летить, звиває-скручує; ретардація: "Не на свято-празник провід той ішов... Ох! не свято, не на радісне..." [10: 610].

В основу легенди покладено відомий сюжет змієборства. Дмитро Чижевський вважав "Кирила Кожум'яку" переказом, аналогічним до розповсюджених у різних народів (наприклад, Давид і Голіаф) [17: 145]. Леся Мушкетик убачає в названій казці відгомін міфу про Персея та легенди про Святого Георгія [12: 228].

Валерій Шевчук наголошує на тому, що інтернаціональний змієборчий мотив у нас "прикладався до життя та подій рідної історії". Письменник акцентує увагу на амбівалентності цього відомого персонажа, котрий, з одного боку, утілює в собі риси кочівників, ворогів наших предків; з іншого – це образ інфернальних, дияволоподібних істот [15].

Оскільки фольклорний твір не має канонічного варіанту, то в нашій статті ми розглядатимемо текст казки, опублікований Пантелеймоном Кулішем у "Записках о Южной Руси" [5: 27–30].

На початку казки йдеться про "якогось" київського князя, лицаря [5: 27] і свавільного Змія. Тож, як бачимо, у фольклорному творі зафіксоване конкретне місце подій – Київ, а також дуже абстрактна прив'язка до давньоруської епохи. Наталена Королева чітко називає саме князя Володимира, і це, на нашу думку, для глибоко віруючої письменниці вкрай важливо, бо тоді можна говорити й про боротьбу минулого – темного язичництва (Змія) і світлої християнської сили (Кирило, княжна Людмила-Горислава).

У казці полон безіменної князівни вже подано як довершений факт. Про можливі моральні страждання володаря взагалі не йдеться; акцент переноситься на зобов'язання й вищу справедливість: "нічого робить, коли давали городяни, треба й йому давати" [5: 28].

Для Наталени Королевої ця майже біблійна історія (згадаймо Авраама та Ісаака) дуже значуща. З перших рядків легенди авторка через виразні моторові деталі відтворює відчуття прийдешньої невідвратної трагедії: ми бачимо опущені голови бояр, які не сміють подивитися в очі їхньому згорьованому князеві; сам Володимир "схилився чолом на руку. Вуса кусає. На скроні жила б'ється, кров'ю чорною наливається" [10: 608]. Виразна парцеляція передає відчай героя, що переживає страшні муки.

Висока ідея жертовності в ім'я батьківщини є провідною в легенді: ані Володимир, ані княгиня Анна, ані безталанна Людмила-Горислава не виказують жодних спроб уникнути страшної офіри. При цьому герої переживають нестерпні муки: навіть мати, якій світ Божий "п'їтьмою чорною став", морально готова до вічного прощання з дочкою, бо та «за долю-бо люду київського іде!.." [10: 609].

Візантійська царівна Анна Порфірогенета в шлюбі з Володимиром Великим мала доньку Марію-Добронегу [4]. Однак у центрі аналізованого твору з фантастичним сюжетом перебуває героїня, не пов'язана з життєписом справжніх київських князів, тож ім'я Людмила-Горислава Наталена Королева обирала самостійно, вкладаючи в нього певний сенс.

Перша частина подвійного імені має прозору етимологію – "мила людям", і, безперечно, у змалюванні письменниці князівна, народна улюблениця, саме така. У примітках до легенди авторка також сповіщає, що жителі Києва ще перед світовою війною [а саме тоді майбутня письменниця перебувала в столиці, навчаючись у тамтешньому Інституті шляхетних дівчат, – І. Г., В. П.] були переконані в існуванні Людмили – дочки Володимира. За спогадами Королевої, тоді це ім'я було дуже популярним [10: 609]. До речі, і казкова князівна "була така хороша, що й сказати не можна" [5: 28]: не даремно Змія закохався в бранку.

Особливий інтерес викликає друга частина імені князівни – прикладка Горислава. Розмірковуючи над історією появи прізвиська Гориславич у чернігово-сіверського князя Олега Святославича, О. Васюта наводить дві версії походження імені Горислав: 1) від слова "горіти", тобто "палаючий славою"; 2) від слова "горе". Олег Васюта наголошує на тому, що це прізвисько, уперше зафіксоване в "Слові о полку Ігоревім", відображає ставлення його творця до названого історичного персонажа [2: 13]. Дослідник також проводить цікаву паралель між Олегом Святославичем-Гориславичем та його прабабусею Рогнідою-Гореславою [у такому записі безперечним є акцент саме на горі, злощасті, і це ім'я якнайкраще відповідає лихій долі реальної Рогніди – І. Г., В. П.], однією з Володимирових дружин.

Отже, складне ім'я Людмила-Горислава набуває нової виразної семантики. Мила, лагідна й водночас тверда князівна приймає свою долю, погоджуючись офірувати власне юне життя задля блага русичів: "– За друзі душу кладу!" [10: 609]. В імені ж "Горислава" поєдналися й невмируща слава, якою була б осяяна пам'ять про героїчну князівну, і водночас безмежне горе від передчасної втрати молодої дівчини.

У момент загального розпачу "тільки Людмила-князівна не плаче, не ридає, не журиться" [10: 609]. Доречно застосована висхідна градація підносить спокій дівчини, що умиростворено приймає власну неминучу загибель. Душевна (й духовна) рівновага князівни зовсім не є свідченням холонокровності чи навіть божевілья. На відміну від фольклорної героїні, Людмила Наталени Королевої – істинна християнка, для якої милосердя Боже дужче за інфернального Змія.

Героїня легенди приймає свій жереб із гідністю, щомиті пам'ятаючи про свій родовід: дочка-бо князя не може йти, мов дівка-чорнавка. Невипадково в момент обрядження Людмили авторка згадує шлюбний ритуал. Князівна з

казки перебуває із Змієм у нетривіальних стосунках, хоча на цьому в тексті особливо й не акцентується: з одного боку, дівчина – полонянка, і підтримувати зв'язок із зовнішнім світом може тільки через голубка (героїня ж Королевої називає голубкою свою няню Євпраксію); з іншого, – закоханий антропоморфний Змій під впливом лестоців швидко втрачає самоконтроль, розкриваючи перед бранкою свої найважливіші секрети.

По-різному у фольклорному й авторському текстах подано образ могутнього силача. У народній казці сам Змій мимоволі виказує свій страх перед Кирилом, князівна надсилає близьким про це звістку, а далі розгортається традиційна ретардація, бо до незговірливого Кожум'яки тричі надсилають княжих послів.

Наталена Королева відтворює ситуацію інакше. У момент масового прощання киян із князівною, над якою фактично здійснюється поховальний обряд (й авторка вкрай емоційно моделює епізод проводження ще живої Людмили-Горислави на передчасну смерть, майстерно застосовуючи розмаїті засоби фольклорної поетики). Лише Євпраксія не супроводжує своєї вихованки: старенька побігла до Кирила. Та няньці не довелося вмовляти силача: герой сам вирішив вступити у двобій із "Цмочищем". (Авторка також величає Змія Цмоком – змієподібним богом хатнього добробуту, родинного вогнища в наших пращурів; змія символізувала блискавку) [13].

Фольклорний Кирило дещо відлюдькуватий та гнівливий. Казка дає цікаву портретну деталь – "отакенна біла борода", що може свідчити про поважний вік героя. Постійно підкреслюється і його неймовірна сила. Тож перед нами постає зрілий могутній богатир, у розквіті сил і здоров'я. Статечний крем'язень добре знає собі ціну й чекає відповідного ставлення від інших: не просто так він довгенько не може дати згоду посламу на битву з чудовиськом. Лише дитячий плач розчулив непохитного самітника.

А от Наталена Королева показує зовсім іншого Кирила – енергійного, діяльного й завзятого: "А з світлиці – голова розкуйовджена виглянула, працею квапною розрум'янена. Дитячим усміхом обличчя освітілося" [10: 610–611]. Цього персонажа не треба ні на що вмовляти: Кожум'яка вже сам усе вирішив, підготував необхідне знаряддя й помчався до Змія. Кирило не просто вирушає на загрозовий для власного життя бій, він "біжить-летить" назустріч долі. Використання синонімічних дієслів акцентує увагу на рішучості героя, котрий не рефлексує, а відразу діє. Також ми дізнаємося, що Кирило мешкає в домі з батьком, "стар-чоловіком". Отже, Королева показує персонажа, значно молодшого за казкового.

Є відмінності і в зображенні кульмінаційного моменту – битви Кожум'яки зі Цмочищем. Обмотаний коноплями й обсмалений смолою, озброєний булавою казковий Кирило відправляється на зустріч з антагоністом. Після коротесенького класичного діалогу на тему: "битися чи миритися" (а виглядає цей мініобмін репліками як формальна данина традиції) персонажі починають двобій. Відтворюючи сцену епічної битви, автори народної казки від початку демонструють всебічну перевагу Кирила, котрий виявляє значно більше сили, мудрості й спритності. Величний герой методично знищує "ирода", кожен Кирилів рух має сенс і точно влучає в ціль. Яскравій експресії зображенню додає активно вживаний віддієслівний вигук "луп", який разом із дієсловом "улупить" є додатковим засобом відтворення справедливої відплати бузувіру за всі безчинства. На противагу багатиреві Змії уже з початку бою втрачає здоровий глузд, його рухи хаотичні й марні. Будь-які спроби спочатку атакувати, а потім урятуватися безрезультатні. "Коли жь зміюка бубух! ажь земля затряслась" [5: 30]. Виразне звуконаслідування "бубух" промовисто передає падіння могутнього

колись чудовиська, знищеного київським крем'язнем.

У легенді Королевої події розвиваються не так карколомно. Хоча стрімкий Кирило швидко дістався до лютого ворога, та мерзенна дев'ятиголова потвора зовсім не прагне негайного поєдинку. Леся Мушкетик справедливо зазначає, що зазвичай казкові змії впевнені у власній силі, презирливо ставляться до людей, поводяться брутально й самовпевнено, що відображається і в їхній мові [12: 237].

Попервах Змії "глузливо озивається", "сичить від сміху" [10: 611] й навіть демонстративно не ворухиться. Та після нападу багатиря Цмок швидко скочив, всі "дев'ять голів на Кирила намірює, вогнем дихає, отрутою кидає" [10: 611]. Спритний силач закинув петлю на всі змієві дев'ять голів і задушив чудовисько (у народній казці ж супостата забила булавою).

У фіналі фольклорного твору князь (напевно, від сильних переживань) не знав, як подякувати визволителеві. І в наступному реченні є легкий натяк на цю "подяку": з того часу урочище, у якому мешкав Кирило, стали називати на його честь.

Наталена Королева обставляє епізод визволення більш урочисто: Кирило обступає люд хрещений, а зворушений Володимир пропонує героєві руку Людмили-Горислави. Та простий трудівник гречно відмовляє князеві, вважаючи себе, "смерда", не достойним такої честі. Не погодився Кирило й стати боярином, попросивши в князя єдиної милості: "щоб оселя моя – доки Київ Києвом – Кожум'яками прозивалася" [10: 612].

Варто зазначити, що в збірці "Легенди старокиївські" Наталени Королевої особливе місце посідає образ Володимира Великого. Уперше князь постає перед читачем у легенді "Володимирове срібло". Авторка показує, як Пан аркадійський навертає майбутнього хрестителя Русі до істинної віри. Глибоко лірична легенда "Стугна" відтворює моральний

поєдинок між князем та його гордою дружиною Рогнідою. У легенді ж "Кирило Кожум'яка" Володимир – нещасний батько, змушений віддати на смерть дочку Людмилу-Гориславу. Для героя Королевої, істинного володаря, державні інтереси важливіші за власний біль.

Висновки й перспективи дослідження. Отже, у збірці "Легенди старокиївські" Наталена Королева продовжила й творчо переосмислила стародавні традиції української та європейської легенди. Порівняльний аналіз української народної казки "Кирило Кожум'яка" й однойменної легенди письменниці показав, з одного боку, захоплення Наталени Королевої усною народнопоетичною спадщиною та глибоке осягнення фольклорної

поетики; з іншого – її уміння й хист наповнити новими ідеями та колізіями відомий сюжет, створити повнокровних і яскравих героїв, оздобити текст блискучими засобами та прийомами художнього мовлення.

Авторка переконливо довела, що легенда як літературний жанр може гармонійно існувати й у новітньому літературному процесі. Перспективи дослідження вбачаємо в здійсненні літературознавчого аналізу інших епічних текстів, що ввійшли до збірки Наталени Королевої "Легенди старокиївські", для розкриття індивідуально-авторських інновацій у процесі трансформування традиційних мотивів, сюжетів та образів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Буслаєва К. Космологічні міфомотиви: бінарна опозиція "вода"/"вогонь" як вияв пантеїстичності світовідчуття у творчості Наталени Королевої. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: матеріали Всеукраїнської наукової конференції* / відп. ред. Сабадош І. В. Ужгород, 2007. Вип. 11. С. 49–53.
2. Васюта О. Прізвисько Чернігово-Сіверського князя Олега Святославича: чому "Гориславич"? *Сіверянський літопис*. 2020. № 5. С. 4–24.
3. Голубовська І. Виплекані Мрією і Любов'ю ("Легенди старокиївські" Наталени Королевої – тематична своєрідність). *Слово і Час*. 2002. № 11. С. 41–44.
4. Енциклопедія історії України: Т. 1: А–В / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Київ: Наукова думка, 2003. 688 с. URL: [il.https://web.archive.org/web/20160309203355/http://history.org.ua/?termin=Anna_h](https://web.archive.org/web/20160309203355/http://history.org.ua/?termin=Anna_h) (дата звернення: 19.07.2022).
5. Записки о Южной Руси: в 2 т. / сост., авт. предисл., примеч. П. А. Кулиш. Санкт-Петербург: Издал П. Кулиш, 1857. Т. 2. 354 с.
6. Зеленська В. Проблема національної пам'яті у збірці "Легенди старокиївські" Наталени Королевої. *Наукові записки КДПУ. Серія: Філологічні науки* / ред.: Г. Д. Клочек, В. В. Лучик, В. П. Марко. Кіровоград: КДПУ, 2012. Вип. 111. С. 98–105.
7. Зотова В., Залогіна Г. Мала проза Н. Королевої на тлі давньоукраїнської літератури: типологічні сходження. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: збірник наукових праць* / відп. ред. І. В. Сабадош. Ужгород: Ужгородський нац. ун-т, 2018. Вип. 23. С. 140–143.
8. Ковальчук Ю. Інтертекст як ключовий прийом створення власного інтерпретаційного "дивосвіту" у збірці оповідань "Легенди старокиївські" Наталени Королевої. *Закарпатські філологічні студії*. 2020. Вип. 14. Т. 2. 161–166.
9. Королева Н. Сторінка з книги. *Дзвони*. 1932. № 11. С. 698–713.
10. Королева Н. Предок: іст. повісті. Легенди старокиївські / упоряд., авт. післямови та приміт. О. В. Мишанич. Київ: Дніпро, 1991. 670 с.

11. Мельнікова Ю. О. Романічна проблематика християнського міфу у "Quid est Veritas" ("Що є істина") Наталени Королеви: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2007. 20 с.
12. Мушкетик Л. Персонажі української народної казки. Київ: Український письменник, 2014. 360 с.
13. Плачинда С. П. Словник давньоукраїнської міфології. Київ: Укр. письменник, 1993. 63 с. URL: [https://proridne.org/Українська міфологія/Цмок.html](https://proridne.org/Українська_міфологія/Цмок.html) (дата звернення: 19.07.2022).
14. Погребенник Ф. Не така вже й страшна нечиста сила. *Королів-Старий В. К. Нечиста сила: казки / упоряд. та передм. Ф. П. Погребенника*. Київ: Веселка. 1990. С. 6–9.
15. Усачова К. Цикл "Легенди старокиївські" у творчому доробку Наталени Королевої. *Слово і час*. 2010. № 10 (598). 18–23.
16. Шевчук В. Розмова з юним літературознавцем на тему "Українські билини". *Українська література в загальноосвітній школі*. 2003. № 2. С. 23–37. URL: <https://proridne.org> (дата звернення: 19.07.2022).
17. Фірман О. Національна модель світу у збірці "Легенди старокиївські" Наталени Королевої. *Сучасні тенденції розвитку філології та лінгвістики: матеріали Науково-практичної конференції (м. Чернігів, 14–15 червня 2019 р.)*. Херсон: Молодий вчений, 2019. С. 39–44.
18. Чижевський Д. І. Історія української літератури від доби реалізму. Київ: ВЦ "Академія", 2008. 568 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Buslaieva, K. (2007). Kosmologichni mifomotyvy: binarna opozytsiya "voda"/"vohon" yak vyjav panteistychnosti svidovidchuttia u tvorchoosti Nataleny Korolevoi [Cosmological Myths and Motives: Binary Opposition "Water"/"Fire" as a Manifestation of the Pantheistic Worldview in the Works of Natalena Koroleva]. *Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva: materialy Vseukrainskoi naukovoï konferentsii / ed by. Sabadosh I. V. Uzhhorod. Is. 11. P. 49–53* [in Ukrainian].
2. Vasiuta, O. (2020). Prizvysko Chernihovo-Siverskoho kniazia Oleha Sviatoslavovycha: Chomu "Horyslavych"? [The Nickname of Chernihiv and Siversk Prince Oleh Sviatoslavych: Why "Horyslavych"?]. *Siverianskyi litopys. № 5. P. 4–24* [in Ukrainian].
3. Holubovska, I. (2002). Vyplykani Mriieiu i Liuboviu ("Lehendy starokyivski" Nataleny Korolevoi – tematychna svoieridnist) [Nurtured by Dreams and Love (The Thematic Originality of "Ancient Kyivan Legends" by Natalena Koroleva)]. *Slovo i chas. № 11. P. 41–44* [in Ukrainian].
4. Entsyklopedia istorii Ukrainy. (2003). [Encyclopedia of History of Ukraine]: Vol.1: A–V / redkol.: V. A. Smolii (holova) ta in. Kyiv: Naukova dumka. 688 p. URL: [il.https://web.archive.org/web/20160309203355/http://history.org.ua/?termin=Anna_h](https://web.archive.org/web/20160309203355/http://history.org.ua/?termin=Anna_h) (reference date: 19.07.2022) [in Ukrainian].
5. Zapiski o Yuzhnoi Rusi. (1857). [Notes on Southern Rus]: in 2 vol. / arranged by, foreword, notes P. A. Kulish. Sankt-Peterburg: Izdal P. Kulish. Vol.2. 354 p. [in Ukrainian].
6. Zelenska, V. (2012). Problema natsionalnoi pamiaty u zbirtsi "Lehendy starokyivski" Nataleny Korolevoi [The Problem of National Memory in the Collection "Ancient Kyivan Legends" by Natalena Koroleva]. *Naukovi zapysky KDPU. Seria: Filolohichni nauky / ed. by: H. D. Klochek, V. V. Luchyk, V. P. Marko. Kirovohrad: KDPU. Is. 111. P. 98–105* [in Ukrainian].
7. Zotova, V., Zalohina, H. (2018). Mala proza N. Korolevoi na tli davnoukrainskoi literatury: typolohichni skhodzhennia [N. Koroleva's Small Prose on the Background

- of Old Ukrainian Literature: Typological Connections]. *Suchasni problem movoznavstva ta literaturoznavstva: zbirnyk naukovykh prats* / ed. by I. V. Sabadosh. Uzhhorod: Uzhhorodskyi nats. un-t. Is. 23. P. 140–143 [in Ukrainian].
8. Kovalchuk, Yu. (2020). Intertekst yak kliuchovy pryiom stvorennia vlasnoho interpretatsiynoho "dyvosvitu" u zbirtsi opovidan "Lehendy starokyivski" Nataleny Korolevoi [Intertext As a Key Method of the Creation of the Own Interpretive "Wonder World" in the Collection of Short Stories "Ancient Kyivan Legends" by Natalena Koroleva]. *Zakarpatski filolohichni studii*. Is. 14. Vol.2. 161–166 [in Ukrainian].
 9. Koroleva, N. (1932). Storinka z knyhy. [A page from the book]. *Dzvony*. № 11. P. 698–713 [in Ukrainian].
 10. Koroleva, N. (1991). Predok: ist. povisti. Lehendy starokyivski [An Ancestor: Historical Novels. Ancient Kyivan Legends]/ arranged, epilogue, notes by O. V. Myshanych. Kyiv: Dnipro. 670 p. [in Ukrainian].
 11. Melnikova, Yu. O. (2007). Romanichna problematyka khrystyianskoho mifu u "Quid est Veritas" ("Shcho ye istyna") Nataleny Korolevy [The Romantic Problems of the Christian Myth in the Novel "Quid est Veritas" ("What Is the Truth") by Natalena Koroleva]: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk. Kyiv. 20p. [in Ukrainian].
 12. Mushketyk, L. (2014). Personazhi ukrainskoi narodnoi kazky [The Characters of the Ukrainian Folk Tale]. Kyiv: Ukrainskyi pysmennyk. 360 p. [in Ukrainian].
 13. Plachynda, S. P. (1993). Slovyk davnoukrayinskoj mifolohii [Dictionary of Ancient Ukrainian Mythology]. Kyiv: Ukr. pysmennyk. 63 p. URL: <https://proridne.org/Ukrayins'kamifolohiya/Tsmok.html> (reference date: 19.07.2022) [in Ukrainian].
 14. Pohrebennyk, F. (1990). Ne taka vzhe I strashna nechysta syla [The Evil Force Is Not So Scary]. *Koroliv-Staryi V. K. Nechysta syla : kazky* / uporiad. ta peredm. F. P. Pohrebennyka. Kyiv: Veselka. P. 6–9 [in Ukrainian].
 15. Usachova, K. Tsykl "Lehendy starokyivski" u tvorchomu dorobku Nataleny Korolevoi [The Cycle "Ancient Kyivan Legends" in the Creative Work of Natalena Koroleva]. *Slovo i chas*. № 10 (598). P. 18–23 [in Ukrainian].
 16. Shevchuk, V. (2003). Rozмова z yunym literaturoznavtsem na temu "Ukrayinski bylyny" [A Conversation with a Young Literary Critic on the Topic of "Ukrainian Epics"]. *Ukrainska literatura v zahalnoosvitnii shkoli*. № 2. P. 23–37. URL: <https://proridne.org> (reference date: 19.07.2022) [in Ukrainian].
 17. Firman, O. (2019). Natsionalna model svitu u zbirtsi "Lehendy starokyivski" Nataleny Korolevoi [The National Model of the World in the Collection "Ancient Kyivan Legends" by Natalena Koroleva]. *Suchasni tendentsii rozvytku filolohii ta linhvistyky: materialy Naukovo-praktychnoi konferentsii* (Chernihiv, June 14-15, 2019). Kherson: Molodyi vchenyi. P. 39–44 [in Ukrainian].
 18. Chyzhevskyi, D. I. (2008). Istoriia ukrayinskoj literatury vid doby realizmu [The History of Ukrainian Literature from the Epoch of Realism]. Kyiv: VTS "Akademia". 568 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редколегії: 25.12.2022

Схвалено до друку: 28.02.2023